BAZILIJE PANDŽIĆ

DJELOVANJE FRANJEVACA OD 13. DO 15. STOLJEĆA U BOSANSKOJ DRŽAVI

Način života kojega je godine 1206. započeo sv. Franjo iz Asiza ubrzo se počeo širiti po Italiji, a već 1212. godine on odlučuje putovati u Siriju. Koncem jeseni te godine uputio se lađom iz Ankone, ali nepovoljni vjetrovi bacili su lađu kojom je putovao na istočnu obalu Jadranskog mora.[1]

Braća sv. Franje sakupljena na zajedničkom sastanku u Asizu izabiru 14. svibnja 1217. 11 pokrajina u koje će pojedini otići i ondje apostolski djelovati. Jedna od tih pokrajina zvala se Prekomorska /Ultramarina/.[2]

---

1. "Sexto namque conversionis suae anno... ad partes Syriae voluit transfretare. Qui cum navem quamdam, ut illuc tenderet, intravisset, ventibus contrariis flantibus, in partibus Sclavoniae cum caeteris navigantibus se invenit... nautas quosdam Anconam tendentes, ut eum secum ducerent exoravit, quoniam in eo anno vix ulla navis potuit ad partes Syriae transmeare" /Thomas de Celano, *Vita prima*, cap. 20, n. 55, u: *Analecta Franciscana* X, Ad Claras Aquas /Quaracchi/ 1926-1941, 42/

2. Poznata *Legenda Trium sociorum* cap. 4, n. 62, u: *Acta Sanctorum Octobris*, vol. II, Antverpiae 1768, 739. A ovako opisuje postanak franjevačkih provincija: "Expletis itaque undecim annis ab inceptione religionis et multiplicatis numero et merito fratribus, electi fuerunt Ministri et missi cum aliquot fratribus quasi universas per mundi provincias, in quibus fides catholica colitur et servatur, qui recipiebantur in quibusdam provinciis, sed non permittebantur habitacula construere; de quibusdam vero expellebantur ne forte essent homines infideles. Quia, licet praefatus dominus Innocentius tertius Ordinem et Regulam approbasset ipsorum, non tamen hoc suis litteris confirmavit."
Franjevački kroničar N. Glassberger, *Cronica*, u: *Analecta Franciscana*, II, Ad Claras Aquas /Quaracchi/ 1887, 9, o istom predmetu piše: "Anno Domini 1217, ab inceptione Ordinis XI, computando a prima conversione sancti

Prekomorska franjevačka provincija ili pokrajina određena je za krajeve Bizanstskog Carstva. Prvi njezin provincijal bio je fra Ilija iz Asiza.[3] U vezi s poslanjem franjevaca u Prekomorsku provinciju moramo tražiti prve početke franjevačkog života u našim krajevima, tim više što su neki dalmatinski gradovi pripadali Bizantskom Carstvu a morski putovi prema Istoku vodili su uz istočnu obalu Jadranskog mora. I uistinu ubrzo iza osnivanja prvih franjevačkih pokrajina spominju se franjevački samostani u nekim dalmatinskim gradovima: Zadar, Trogir, Split, Dubrovnik.[4] Svakako prije godine 1232, a možda i prije godine 1226, osnovana je Hrvatska franjevačka provincija /Provincia Sclavoniae/.[5]

I. Prvi susreti franjevaca s Bosnom

Franjevci nastanjeni u nekim mjestima na istočnoj obali Jadranskog mora djelovali su u onim mjestima i u bližoj okolini. Trebalo je vremena dok se njihovo djelovanje proširi u zaleđe, posebno u Bosnu. Prvi franjevac, kako izgleda, došao je u Bosnu godine 1248. Bio je to franjevački pokrajinski starješina iz Splita. On je zajedno sa senjskim biskupom Filipom imao ispitati da li je bosanski ban Matej Ninoslav heretik. Naime, bosanski ban dočuo je da na njega sprema križarsku vojnu kaločki nadbiskup Benedikt. On se obratio papi Inocentu IV uvjeravajući ga da je on pravi katolik i tražeći zaštitu. Priznaje da je nekada primio pomoć heretika jer mu je ona bila potrebna u borbi protiv neprijatelja, ali nikada nije odstupio od prave vjere. Papa je i od nekih drugih uglednih ljudi dobio povoljne vijesti o banu Ninoslavu, stoga je 27. ožujka 1248. pisao kaločkom nadbiskupu Benediktu da ne napada na Bosnu dok senjski biskup Filip i starješina franjevaca u Splitu ne ispitaju život i djelovanje bosanskog bana Mateja Ninoslava.[6]

Francisci, ab approbatione regulae IX, domino Honorio III tunc Ecclesiam gubernante, multiplicatis iam numero et merito fratribus, in generali capitulo Assisii ad Sanctam Mariam in Partiuncula celebrato assignatae fuerunt Provinciae et electi Ministri, qui cum multis fratribus fere per universas provincias orbis, in quibus fides Catholica viget, destinati sunt".

3. "Frater autem Helias minister provincialis est institutus ultra mare a beato Francisco /Jordanus a Jano, *Chronica*, u: *Analecta Franciscana*, I, Ad Claras Aquas /Quaracchi/ 1885, 4, n. 9.

4. D. Mandić, *Franjevačka Bosna*, Rim 1968, 16-21.

5. Cfr. *Ibidem*, 8-9.

6. A. Theiner, *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*, vol. I, 1859, 206, n. 387; *Bullarium Franciscanum*, vol. I, Romae 1759, 511, n. 270; T. Smičiklas, *Codex diplomaticus*, IV, Zagreb 1906, 342, n. 305.

Povijesni izvori govore o ponovnom dodiru franjevaca s Bosnom za vrijeme pape Nikole IV /1288-1292/, koji je pozvao bivšeg srpskog kralja Stjepana Dragutina /1276-1282/ i njegova brata Uroša II Milutina /1282-1321/, tadanjeg srpskog kralja, da stupe u jedinstvo s Crkvom. Zanimljive su bile tada prilike na srpskom dvoru. Bivši kralj Stjepan Dragutin napustio je prijestolje jer je slomio nogu. Godine 1284. dobio je na upravu Mačvu, Usoru i Soli, jer je bio oženjen Katarinom, sestrom tadanjeg mađarskog kralja. Imao je dvije kćerke, jednu je udao za bosanskog bana Stjepana I Kotromanića /1314-1355/, a drugu za hrvatskog bana Pavla I Šubića. Majka mu je bila katolkinja. Po svoj prilici radi tih razloga Nikola IV smatrao je da su zrele prilike da pozove ne samo Stjepana Dragutina nego također i njegova brata Uroša II Milutina. To je učinio pismom od 23. srpnja 1288, s kojim je poslao u Rašku dva franjevca, fra Marina i fra Ciprijana.[7] Malo kasnije, 8. kolovoza 1288, Nikola IV pisao je i njihovoj majci Jeleni da i ona sa svoje strane sve učini da njezina dva sina stupe u jedinstvo vjere.[8] Stjepan Dragutin sa zahvalnošću je primio Papino pismo s izaslanicima. Dapače, poslao je u Rim svoga izaslanika Marina, barskog arciđakona, da izloži Papi stanje, posebno u Bosni, gdje ima mnogo heretika i zatraži ljude koji bi ih mogli poučiti u pravoj vjeri.[9] Papa je odmah, 23. ožujka 1291, pisao provincijalu franjevačke provincije Slavonije /Hrvatske/ da pošalje Stjepanu Dragutinu dva sposobna franjevca kao istražitelje krivovjerja.[10] Isti dan pisao je također i istražiteljima dajući im upute za njihov rad.[11]

Franjevci poslani Stjepanu Dragutinu sigurno su otišli, ali teško je reći gdje su radili i koliki su uspjeh imali. Njihov rad bio je bez sumnje smetan radi nestalnih prilika. Oni se spominju u papinskim pismima kao istražitelji vjere.[12]

---

7. *Bullarium Franciscanum*, vol. IV, Romae 1768, 27-28, n. 39; A. Theiner, *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia* I, 359, n. 580.

8. *Bullarium Franciscanum*, vol. IV, 28-29, n. 41; A. Theiner, *Vetera monumenta historica hungariam sacram illustrantia*, vol. I, 375, n. 605.

9. *Bullarium Franciscanum* IV, 236, n. 441; A. Theiner, *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*, vol. I, 377, n. 610.

10. *Bullarium Franciscanum*, vol. IV, 238-239, n. 443.

11. *Bullarium Franciscanum*, vol. IV, 239-241, n. 444.

12. Cfr. D. Mandić, *Franjevačka Bosna*, 38-43.

II. Bosanska franjevačka vikarija

Istražitelji krivovjerja, poslani godine 1291. na područje koje je bilo pod upravom Stjepana Dragutina, radili su po tadanjem načinu njihova djelovanja, a bila su dvojica. Po svoj prilici njihov rad imao je malog utiecaja na pravu Bosnu, gdje je bilo sijelo i središte bosanskog krivovjerja. Pravi zamah uspostavljanju pravovjernosti u Bosni dao je franjevački general Gerald Ot /1329-1342/.

1. Bosanska vikarija - opća franjevačka misija /1339-1448/

Sredinom godine 1339. franjevački general Gerald Ot /Gerardus Odonis/ nalazio se u Francuskoj. Odatle se uputio u Mađarsku i Hrvatsku provinciju da ih prije opće skupštine reda, koja se imala održati slijedeće godine u Asizu, službeno posjeti. Najprije je mislio posjetiti Mađarsku, a onda je imao namjeru prijeći u Hrvatsku provinciju.[13]

a/ Osnutak Bosanske vikarije

Obilazeći franjevačke samostane u Mađarskoj, general Gerald Ot posjetio je i mađarsko-hrvatskog kralja Karla I Roberta /1301-1342/. Razgovarali su o vjerskom stanju u Mađarskoj i okolnim zemljama. U razgovoru dotakli su se i vjerskog stanja u Bosni. Kralj je savjetovao generalu franjevačkog reda da se idući u Hrvatsku prije svrati u Bosnu i porazgovori s bosanskim banom Stjepanom II Kotromanićem /1314-1353/ o vjerskim prilikama u Bosni, gdje je bilo dosta krivovjeraca i da se dogovore kako bi se moglo bosanske krivovjerce obratiti na pravu vjeru.

General Ot postupio je po kraljevu savjetu. Otišao je u Bosnu k banu, koji ga je primio s posebnim poštovanjem. Raspravili su vjersko stanje Bosne u kojoj se nalaze mnogi krivovjerci koje bi trebalo obratiti. Obećao je svaku pomoć franjevcima koje će general ostaviti da djeluju u tom smislu.[14]

---

13. *Ibidem*, 46-47.

14. Papa Benedikt XII opisuje taj pohod u pismu generalu reda 28. veljače 1340. nakon što je dobio njegov izvještaj: "Recepimus litteras tuas continentes quod tu, ad inductionem carissimi in Christo filii nostri Caroli regis Ungariae illustris, ad presentiam nobilis viri Stephani bani Bosnensis te personaliter

General je izabrao nekoliko fratara iz svoje pratnje i ostavio ih u Bosni da započnu misijsko djelovanje. Za njihova starješinu imenovao je fra Peregrina Saksonca, koji je ujedno bio generalov vikar u Bosni. To je imenovanje učinjeno, prema Đenđeškom /Gyöngyoskom/ ljetopisu, 5. listopada 1339.[15]

Đenđenški ljetopisac opisuje uglavnom točno postanak Bosanske vikarije. Pri sastavljanju vijesti on je znao da je samo generalni kapitul reda mogao osnivati vikarije, a budući da je general Ot uspostavio vikariju prigodom svog boravka u Bosni godine 1339, mislio je da je te godine bio i generalni kapitul reda i da je general reda iza kapitula išao u Bosnu i osnovao kustodiju. Međutim, onaj kapitul bio je o Duhovima 1340. i general je bio u Bosni prije kapitula, kako znamo iz pisma Benedikta XII pisanog 28. veljače 1340. generalu Otu, iz kojeg se vidi da je general prije toga nadnevka bio u Bosni, izvjestio Papu o svom putu i dobio odgovor na izvještaj.[16]

Poznata *Kronika dvadesetčetvorice generala* /Chronica XXIV. generalium Ordinis Minorum/ zna da je kapitul bio godine 1340,

---

contulisti, quodque idem banus tibi obviam occurrens in via te honoranter recepit et a te verba catholice veritatis et salutis libenter audivit, tibique aperuit propositi sui votum, per quod evidentius cognovisti, quod bonam voluntatem gerit ad extirpandum de principatu Bosnensi cunctos hereticos degentes ibidem, dummodo nos et sedes apostolica, et idem rex Ungarie sibi super hiis favorabiliter assistamus, quorum favorem sibi opportunum extimat propter scismaticos, quos habet sue terre vicinos, quorum scismaticorum auxilium dicti heretici invocarent si se de terra predicta agnoscerent extirpandos" /*Annales Minorum* an. 1340, n. 8, vol. VII, Quaracchi 1932, 274; A. Theiner, *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*, vol. I, 633-634, n. 953; *Bullarium Franciscanum*, vol. VI, Romae 1902, 74, n. 120/.

15. "A. 1339. Incipit vicaria minorum observantium de Bozna. Anno igitur 1339. fuit Assisii capitulum generale celebratum, et post idem capitulum dum idem generalis /Gerardus Odonis/ ad provinciam Hungariae pergeret per Sclavoniam, transivit per Boznam, quam videns quasi totam hereticis populatam, zelo fidei succensus ad dominum banum eiusdem Bozne principem accessit et ipsum ad fidem convertit et ad ecclesie romane unitatem reduxit; deinde multos fratres illuc ad predicandum hereticis de diversis partibus oridinis destinavit, qui ibidem multos converterunt et ecclesias erexerunt; et diversis captis ibi locis facta est una et prima familia minorum vicaria, que hodie Boznensium appellatur... Primus vicarius in observantia Bozne fuit frater Peregrinus de Saxonia a fratre Gerardo XVIII ministro generali post beatum Franciscum institutus... ano domini 1339. quinto die Octobris /E. Fermendžin, *Chronicon observantis provinciae Bosnae Argentinae ordinis s Francisci Seraphici*, u: *Starine* JA, XXII, 1890, 6-8/.

16. Cfr. F. Delorme, *Acta et constitutiones capituli generalis Assisisensis* /1340/, u. *Archivum Franciscanum Historicum*, VI, 1913, 251-266.

stoga, opisujući osnutak Bosanske vikarije, krivo misli da je general iza kapitula otišao u Bosnu i osnovao vikariju.[17]

Na temelju ovih izvještaja mnogi su kasnije krivo tumačili postanak Bosanske vikarije. Međutim, dobro ispitavši sve izvore, nema razloga sumnjati da je ona stvarno osnovana 5. listopada 1339, kako tvrdi đenđeški ljetopisac, a pravno odobrena na generalnom kapitulu reda 4. lipnja 1340, kako su to zahtijevale konstitucije reda.[18]

Franjevci koje je general Gerald Ot ostavio u Bosni 1339. godine dobili su jednu kuću za stanovanje od bosanskog bana Stjepana II. Tvrtkovića. Kasnije im je sagradio samostan uz crkvu sv. Nikole u Visokom /Mile/. Uz samostan je sagradio i novu crkvu na mjestu one stare, koja je bila prva samostanska crkva. U ovoj novoj crkvi Stjepan II Kotromanić napravio je grobnicu za se i za svoju obitelj. U tom samostanu bilo je dugo vremena sjedište Bosanske vikarije.[19]

b/ Fra Peregrin Saksonac, prvi bosanski vikar /1340-1349/

Fra Peregrin je započeo svoju dužnost vjerno i ustrajno. Da bi mogao vršiti svoj misijski rad tražio je sposobne suradnike i za njih osiguravao potrebne samostane. Uspijevao je pripraviti potreban broj samostana. Prema nekoj vijesti, koja je zapisana u jednoj njemačkoj kronici, Peregrin je osnovao u Bosni 12 samostana. D. Mandić s velikom vjerojatnošću zaključuje da su to bili samostani Bosanske i Duvanjske kustodije.[20]

Samostani u Bosni bili su maleni, siromašni i često izloženi raznim neprilikama, pa nisu bili prikladni za bolesnike i starce. Stoga je fra Peregrin tražio da povoljno riješi i ovu potrebu Vikarije. Papa Klement VI dozvolio je 21. ožujka 1347. da Bosanska vikarija osnuje dva samo-

---

17. Cfr. n. 14.

18. "Anno Domini MCCCXL fuit Assisii generale capitulum celebratum. Et post idem Generalis, dum pergeret per Sclavoniam ad Provinciam Hungariae, transivit per Bosnam, patriam quasi totam haereticis populatam. Qui zelo fidei succensus ad banum, eiusdem patriae principem, accessit et ipsum convertit ad fidem et reduxit ad Ecclesiae unitatem. Deinde multos fratres illuc ad praedicandum haereticis de diversis partibus Ordinis destinavit, qui ibidem multos ad Christi fidem converterunt et multas ecclesias erexerunt. Et diversis captis locis, facta est ibi Vicaria quae hodie Bosnensis appellatur" /*Analecta Franciscana*, vol. III, Ad Claras Aquas (Quaracchi) 1897, 528-529/.

19. D. Mandić, *Franjevačka Bosna*, 43-53.

20. *Ibidem*, 53.

stana van bosanskog kraljevstva: jedan u Stonu a drugi u Đakovu.[21]

Stjepan II Kotromanić bio je zadovoljan radom fra Peregrina. Nastojao ga je u svemu pomoći. Njegova nastojanja izražava pismo poslano 3. travnja 1347. nekom notaru rimske kurije da ga prikaže Papi. U tom pismu bosanski ban molio je Papu da dozvoli fra Peregrinu da: 1. mogne primiti na rad u Bosanskoj vikariji redovnike bilo kojeg reda, a kad se oni vrate u svoje provincije s dozvolom fra Peregrinovom da ih starješine moraju primiti i s njima ljubazno postupati; 2. da se dozvoli bosanskom vikaru poslati obraćene u bliže velike samostane da se izobraze i nauče kršćansku nauku; 3. da bosanski vikar mogne pozvati u Bosnu i svjetovne svećenike na misijski rad; 4. da se bosanskim misionarima dadnu sve povlastice i milosti koje uživaju misionari među Tatarima, nevjernicima i raskolnicima; 5. da se dopusti bosanskom vikaru osnivati samostane Bosanske vikarije u Hrvatskoj i Mađarskoj u mjestima gdje nemaju samostana franjevci ili drugi redovnici.[22]

Fra Peregrin je cijenjen ne samo u Bosni nego također u Veneciji. Kad je venecijanska vlada slala svoje izaslanike bosanskom banu preporučivala im je da se prije sastanka s banom savjetuju s fra Peregrinom.[23] Bio je ugledan i u crkvenim krugovima, posebno u Splitu. Kad je 1348. godine umro splitski nadbiskup Dominik Lukari, Splitski kaptol izabrao mu je za nasljednika fra Peregrina.[24] Bosanskom banu Stjepanu Kotromaniću bilo je žao što je bio imenovan splitskim nadbiskupom. Kako je tada umro bosanski biskup, ban je poradio da ga radije imenuju bosanskim biskupom nego splitskim nadbiskupom. U tu svrhu tražio je pomoć venecijanske vlade. I uistinu fra Peregrin je imenovan 28. siječnja 1349. bosanskim biskupom.[25] Umro je u Đakovu 28. siječnja 1356.[26]

c/ Fra Bartul iz Alverne /1366-1375, 1378-1408/

Nasljednici fra Peregrina Saksonca nastavili su njegovo djelovanje; nastojali su ići naprijed njegovim putem koliko je bilo moguće i koliko su prilike dopuštale. Posebno značenje u razvoju Bosanske vikarije

---

21. *Ibidem*, 59.

22. A. Theiner, *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*, vol. I, 736, n. 1105; Fermendžin, *Acta Bosnae*, 28, n. 158.

23. E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 28-29, n. 159.

24. *Ibidem*, 26, n. 147.

25. D. Faralatus, *Illyricum Sacrum*, vol. III, Venetiis 1765, 325.

26. C. Eubel, *Hierarchia catholica*, vol. I, Monasterii 1898, 146, 259.

imao je fra Bartul, rodom iz blizine Alverne kod Arezza. On je bio vikar Bosanske vikarije oko 40 godina. Za njegove uprave Bosanska vikarija razvila se do vrhunca.[27]

Jedno od težih pitanja koje je fra Bartul morao riješiti bilo je manjak sigurnih pravnih propisa za djelovanje franjevaca u Bosni. Budući da su oni djelovali na području jedne biskupije koja je imala svoga biskupa, nisu mogli biti pravi misionari, ali kako je bosanski biskup stanovao u Đakovu i rijetko se viđao u Bosni, franjevci su stvarno bili bez biskupa i djelovali poput misionara koji su se nalazili na područjima gdje nije bilo biskupa. Međutim, oni nisu imali povlastica koje su imali misionari.

Osim toga, franjevci su došli u Bosnu da obraćaju heretike. Kada bi obratili pojedina mjesta, njihova dužnost prema crkvenom pravu morala je prestati. Za te obraćenike trebali su se brinuti župnici, koje je biskup morao imenovati. Međutim, tih župnika u Bosni nije bilo.

Uz to, franjevci Bosanske vikarije sticajem prilika protegnuli su svoje djelovanje preko granica Bosne: u Bugarsku, Valakiju i Rašku. Dakle, radili su i među shizmaticima, a to je sa sobom nosilo i neke poteškoće.

Da bi riješio poteškoće Bosanske vikarije, koje su bile pretežno pravne naravi, fra Bartul je poslao 1368. godine dva bosanska misionara, fra Ivana iz Rajne i fra Andriju iz Perugie, u Avignon da iznesu papi Urbanu V /1362-1370/ stanje i potrebe Bosanske vikarije. Nakon ovog posjeta papa Urban V pisao je 14. srpnja 1368. kralju Ludoviku /1342-1382/ neka bude na pomoći kaločkom nadbiskupu i ćenadskom biskupu koji imaju naći župnike za stanovnike Bosne, Bugarske i Raške, koje su obratili franjevci Bosanske vikarije.[28] Koji dan kasnije, 21. srpnja 1368, isti papa preporučuje bosanskom biskupu franjevce koji obraćaju heretike u njegovoj biskupiji.[29]

Od velike važnosti je pismo *Odor vestrae famae laudabilis*, kojim Urban V 28. siječnja 1369. daje franjevcima Bosanske vikarije povlastice koje je Ivan XXII godine 1321. dao misionarima na Istoku. Tom bulom Urban V daje franjevcima Bosanske vikarije propovijedati "auctoritate apostolica", ispovijedati bez dozvole biskupa, govoriti svetu misu gdje im izgleda uputno i vršiti druge obrede kako to dozvoljava bula *Hora iam undecima* iz godine 1321. Ipak nije im dao sve povlastice one bule: nisu mogli davati oproste više od godinu dana,

---

27. E. Fermendžin, *Chronicon*, 8; D. Mandić, *Franjevačka Bosna*, 61.

28. Cfr. B. Sderci de Gajole, *Fra Bartolomeo dalla Verna e la missioni balcaniche*, u: *La Verna*, II /1913/, 173-188; D. Mandić, *Franjevačka Bosna*, 65-69, 73-81.

29. *Bullarium Franciscanum*, vol. VI, Romae 1900, 420-421, n. 1039.

nisu mogli promijeniti zavjet, posjetiti Kristov grob, niti one povlastice koje pripadaju biskupskoj vlasti /podijeliti niže redove, krizmavati, služiti se starim uljem za krštenje i krizmu, blagosloviti sveto ulje i krizmu, blagosloviti crkveno odijelo, posuđe i oltare, oskvrnjene crkve u uporabu povratiti/.[30]

Tom prilikom Urban V zabavio se i izdržavanjem bosanskih franjevaca. Oni su po pravilima svoga reda živjeli od milostinje, koju su po odredbama reda morali kupiti na području svoje vikarije. Ali kako su bosanski heretici uspijevali nagovoriti uglednije i bogatije ljude da ne daju franjevcima milostinju, franjevci su katkada bili bez potrebnog za život. Stoga im je Papa dozvolio 13. prosinca 1369, pismom *Excolentes*, da mogu tražiti milostinju osim u Bosni također u Mađarskoj, Dalmaciji i Hrvatskoj.[31]

Događalo se da neki misionari postanu s vremenom nesposobni za rad. Fra Bartul je pitao Papu šta bi trebao učiniti s tim misionarima. Urban V dao mu je vlast 13. prosinca 1369, pismom *Fide digna*, da može takve povratiti u njihove provincije; također da može i rođene Bošnjake koji se nađu u takvim prilikama poslati u bilo koju provinciju reda.[32]

Bosanska misija trebala je dostojan broj dobrih misionara. I u tu svrhu fra Bartul se obratio Papi. Poslao je u Avignon fra Berengarija iz Aragonije da bi Papa preporučio franjevcima da idu u Bosnu kao misionari. Grgur XI /1370-1377/ zamolio je 22. lipnja 1372, pismom *Salvatoris*, provincijale i kustode franjevačkog reda da pošalju u Bosnu do 60 misionara, svećenika i braće laika.[33] Tom prigodom fra Berengarije donio je sa sobom i neke sumnje bosanskih misionara /bilo ih je 23/ da ih riješi. Papa je imenovao 22. lipnja 1372, pismom *Ad procurandum*, jedan odbor učenih ljudi koji je te sumnje proučio i fra Bartulu u ime Pape odgovorio.[34]

Bosanska vikarija pod vodstvom fra Bartula Alvernskog, usprkos svih poteškoća mogla je pokazati velike uspjehe na misijskom području, kad je došla vijest da je u Katoličkoj crkvi nastao nemili rascjep nazvan zapadni raskol /1378-1417/. Ovaj rascjep nanio je svuda u katoličkom svijetu iznenađenje i žalost. Urbana VI, izabranog 8. trav-

---

30. *Ibidem*, 421, n. 1040.

31. *Ibidem* 427, n. 1053.

32. *Ibidem*, 434, n. 1072.

33. *Ibidem*, 478-479, n. 10/2.

34. U posljednje vrijeme pisao je o tim sumnjama s nekim novim pogledima B. Rupčić, *Značenje "Dubia" fra Bartola iz Alverne iz godine 1372/73. za povijest Bosne*, u: *Pandžićev Zbornik*, Bamberg 1988, 1-35.

nja 1378, slijedila je većina talijanskih republika, srednja i istočna Evropa; uz Klementa VII, izabranog 20. rujna 1378, pristala je Francuska, Španjolska, Škotska i Napuljsko kraljevstvo. Ovaj rascjep nanio je mnogo štete Bosanskoj vikariji. Mnogi misionari stranci napustili su bosansku misiju i otišli u svoje provincije. Sv. Nikola Tavelić s nekoliko drugih misionara otišao je godine 1383. u Svetu Zemlju.[35] Po svoj prilici taj rascjep smanjio je broj misionara u Bosanskoj vikariji. Urban VI, pismom *Devotionis sinceritas*, ovlastio je 21. prosinca 1378. bosanskog vikara da može u Bosni zaposliti i svjetovne svećenike iz kršćanskih zemalja, koji će i nadalje uživati prihode bivših svojih mjesta.[36] Očito u Bosni je trebalo svećenika.

Bonifacije IX /1389-1404/, pismom *Ex iniuncto nobis* određuje 7. ožujka 1402, da nijedan misionar u Bosni, gdje su franjevci obratili 500.000 nevjernika, ne smije napustiti svoje mjesto bez pismene dozvole bosanskog vikara.[37]

Fra Bartul Alvernski, čovjek velikih sposobnosti, dugog iskustva i prirođene razboritosti, uspio je sretno voditi Bosansku vikariju i u vrijeme opće sablazni zapadnog raskola. Bosanski misionari i u tim vremenima nastavili su neslomljena duha svoj misijski rad. Ali pred njegovim očima lebdjela je jedna poteškoća koja bi u blizoj budućnosti mogla biti sudbonosna za opstanak Bosanske vikarije. Ona je bila rasprostranjena i imala je samostane izvan svojih granica. Spočetka to je smatrano potrebnim za opstanak ili bar za nesmetan rad Vikarije, ali već početkom 15. stoljeća počele su se nazrijevati poteškoće koje su izvirale iz njezine rasprostranjenosti. Provincijali ili vikari onih područja gdje su se nalazili bosanskih samostani počeli su smatrati da bi oni samostani morali o njima ovisiti. Tu poteškoću Bartol Alvernski iznio je godine 1407. generalu reda Anti Vinitti /1405-1408/. General je vidio opravdanost fra Bartulove bojazni i zamolio je papu Grgura XII /1406-1415/ da on odredi svojom papinskom vlašću da samostani Bosanske vikarije koji se nalaze na području drugih provincija ili vikarija imaju i dalje biti podložni bosanskom vikaru i generalu reda. Toj je molbi Grgur XII udovoljio.

To je pitanje ponovno raspravljao kapitul reda održan godine 1424. u Firenzi i prihvatio odredbe Grgura XII. Kad se završio zapadni

---

35. D. Mandić, *Documenta martyrii B. Nicolai Tavelić*, Romae 1958, 3-62; cfr. Idem, *Franjevačka Bosna*, 74.

36. G. Čremošnik, *Ostaci arhiva bosanske franjevačke vikarije*, Sarajevo 1955, 21-24.

37. E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 65, n. 348.

raskol, Bosanska vikarija zamolila je Martina V /1417-1431/ da i on te odredbe za Bosansku vikariju potvrdi. To je on učinio 28. srpnja 1428.[38]

d/ Fra Jakov Markijski /1435-1438/

Izgledalo je da će Bosanska vikarija moći nastaviti svoj dosadanji rad u istim granicama i više-manje istim načinom rada kao i dosada. Možda najizrazitiji zastupnik tih misli bio je fra Jakov Markijski /1394-1476/, nadaleko poznat propovijednik i već posebno istaknut u službi pape Eugena IV /1431-1447/ u njegovim nastojanjima da oslobodi kršćansku Evropu od turske pogibli.[39]

Franjevački general Vilim iz Casale /1430-1442/ imenovao ga je 1. travnja 1432. službenim pohoditeljem Bosanske vikarije s posebnim ovlastima da je obnovi i prema pravilima reda uredi.[40]

Dolazeći u Bosnu, fra Jakov Markijski nosio je sa sobom jasnu sliku kakav mora biti jedan franjevac. U tom smislu radilo se u Italiji na obnovi reda. Ali došavši u Bosnu našao je drukčiji oblik franjevačkog života, koji je bio u vanjskom izgledu mnogo različan od onoga u talijanskim samostanima. Fra Jakov je bio uvjerenja da oni moraju mijenjati svoj redovnički život i to se nije ustručavao otvoreno reći. Među misionarima nastalo je zaprepaštenje: prema prilikama udesili su svoj redovnički život i tomu dosada nije nitko prigovarao, a fra Jakov ovaj put traži temeljne promjene koje bosanski redovnici nisu mogli primiti niti odobriti. Za to stanje saznao je i kralj Tvrtko II /1420-1443/ koji je opomenuo fra Jakova da ne uvodi u Bosnu nove naloge koje nisu smatrali potrebnim njegovi predšasnici sveta života.[41] Tu opomenu kralja Tvrtka II fra Jakov je teško trpio i radi nje ubrzo napustio Bosnu. Ali kralj nije to htio, tim više što je znao da bi mu fra Jakov mogao škoditi. Stoga je nastojao izgladiti nesporazum. Ubrzo

---

38. *Ibidem*, 122-124, n. 660.

39. Cfr. D. Lasić, *De vita et operibus S. Jacobi de Marchia*, Falconara M. /Ancona/ 1974.

40. *Annales Minorum* an. 1432, n. 15 /vol. X, Ad Claras Aquas – Quaracchi 1932, 227-228/.

41. Na temelju fra Jakovljeva izvještaja general reda Vilim iz Casale dobio je dojam da je franjevački život bio na potpuno krivom putu: "Domino Jesu Christo fili mi refero gratias et virtutibus tuis pro tanto bono, quod Dominus operatus est te mediante in reformatione illius vicarie, que ex visitatione, quam ad me misisti, defomatissima fuit in quolibet genere" /E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 148, n. 733/.

mu je iza toga pisao, ispričao se radi nesporazuma i pozvao ga ponovno u Bosnu.[42] Nakon tri godine fra Jakov je ponovno došao u Bosnu kao pohoditelj. General ga je za tu službu imenovao na želju pape Eugena IV. Nakon pohoda izabran je za bosanskog vikara.[43] Za njegov izbor u Dubrovniku se znalo 26. srpnja 1435.[44]

Za vrijeme svoje službe fra Jakov je počeo primjenjivati jakom rukom svoje misli o obnovi franjevačkog života u Bosni. Što mu je izgledalo da ne odgovara franjevačkom duhu moralo se napuštati i mijenjati; tko nije bio zadovoljan morao je ići van Vikarije. Takav njegov postupak izgledao je predstavnicima Dubrovačke Republike ne samo neobičan nego također nečovječan.[45]

U vrijeme prvih godina vikarske službe u Bosni fra Jakova Markijskog Turci su srušili 16 franjevačkih kuća u Bosni. Zanimljivo je za njegov stav i mišljenje da on nije nastojao one kuće popraviti, nego je tražio i dobio dozvolu od pape 7. prosinca 1437. da mjesto srušenih kuća u Bosni podigne 7 novih u Mađarskoj.

Iz djelovanja fra Jakova Markijskog jasno se vidi da je Bosna bila tijesna za njegov žarki i neumorni duh. Stoga se najmanje zadržavao u Bosni, premda je u njoj bilo središte Bosanske vikarije. Radije je prebivao iznad Save, u Mađarskoj i Transilvaniji, pače i u Austriji. Eugen IV imenovao ga je 22. kolovoza 1436. istražiteljem krivovjerja u Mađarskoj i Austriji.[47]

Inače kao vikar bosanski nastojao je da misionari imaju sve povlastice koje su prije od papa dobili. To je potvrdio papa Eugen IV 25. kolovoza 1436. na njegovo posredovanje.[48] Dapače, tražio je i nove

---

42. "Altissimo Deo teste, tue paternitatis pridem in regno nostro adventus non displicuit nobis, ut etiam hoc bene noscitis; inde transactis vobis aliquibus diebus in nostro regno, /nos/ informati vere per quosdam magistros ex religione vestra, duxerimus ad vestram paternitatem seriose dicere, ne inciperentur per vos in eodem nostro regno que usque modo non fuerunt per priores sanctos vestros fratres vestros exorta" /*Ibidem*, 139, n. 711/.

43. "Quamobrem supplicamus humiliter vestre paternitati intuitu Dei omnipotentis revenire ad nos cupiamus" /*Ibidem*/.

44. Cfr. *Ibidem*, 148-149, n. 733.

45. D. Mandić, *Franjevačka Bosna*, 95, n. 183.

46. D. Mandić, *Franjevačka Bosna*, 97, n. 190.

47. *Annales Minorum* an. 1437, Reg. Eugenii IV, n. 19 /vol. XI, Ad Claras Aquas – Quaracchi 1932, 396/; *Bullarium Franciscanum*, n. s. I, Ad Claras Aquas – Quaracchi 1929, 159, n. 345.

48. *Annales Minorum* an. 1436, n. 3 /vol. X, Ad Claras Aquas – Quaracchi 1932, 313-314/; cfr. D. Mandić, *Franjevačka Bosna*, 98, n. 198.

povlastice. Tako je na njegovu molbu isti papa Eugen IV dozvolio 26. kolovoza 1436. da se bosanski klerici mogu rediti za svećenike u 22. godini života.[49]

2. Prilike u stvaranju novog vijeka /1444-1469/

Na početku 15. stoljeća izgledalo je bosanskim vikarima da će se povijest Bosanske vikarije nesmetano odvijati ustaljenim putom, usprkos svih poteškoća koje su se tu i tamo već pojavljivale ili se moglo predvidjeti da će do njih doći. Međutim prije polovice toga stoljeća i u njoj se osjetio nastanak novog doba koje je stavilo u pogibao i samu opstojnost Bosanske vikarije: na sjeveru su se odcijepili mađarski samostani, izgubila je Kustodiju sv. Katarine u Apuliji; od nje su se odijelili samostani koje je imala u Dalmaciji, a Turci su često navaljivali na središte Bosanske vikarije, rušeći njezine samostane i onemogućujući njezin rad i život.

a/ Gubitak samostana u Mađarskoj /1445-1448/

Bosanska vikarija još od početka trebala je imati samostana van svojih nemirnih granica gdje bi njezini bolesni i ostarjeli članovi mogli mirno živjeti. Zbog toga su počeli osnivati samostane sjeverno od svojih granica, u Mađarskoj, a oko njih bilo je novih zvanja i trebalo je osnivati nove samostane u kojima bi ti mađarski redovnici mogli stanovati i iz njih djelovati. Početkom stoljeća bilo je u Bosanskoj vikariji dosta mađarskih samostana i dosta velik broj dobrih redovnika.[50]

Godine 1444. mađarski franjevci u Bosanskoj vikariji došli su do uvjerenja da je njihovo djelovanje različito od onoga u Bosni i da bi oni mogli bolje i korisnije djelovati ako bi imali vlastitu upravu. Stoga su izabrali za se posebnog vikara i odcijepili se od Bosanske vikarije. Papa Eugen IV. 24. siječnja 1445, pismom *Etsi ex debito,* dokinuo je tu novu vikariju i ponovno je sjedinio s Bosanskom vikarijom, istaknuvši da se Bosanska vikarija proteže od Jadranskog mora do Besarabije. Za vikara tako ujedinjene vikarije izabrao je fra Fabijana iz Bača, kojega su Mađari bili izabrali za svoga vikara.[51]

Mađarski fratri nisu bili zadovoljni takvim rješenjem. Oni su htjeli

---

49. E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 154-155, n. 744.

50. *Ibidem*, 155-156, n. 745.

51. Archivum Secretum Vaticanum, *Reg. supplicationum*, vol. 153, f. 207v-208r.

svoju vikariju, stoga su molili državnog upravitelja Jana Hunyadia da ih on svojim zagovorom kod pape pomogne. Upravo pod utjecajem toga zagovora papa je svršetkom 1446. ili početkom 1447. uspostavio Mađarsku vikariju.[52]

U međuvremenu umro je papa Eugen IV, 23. veljače 1447. Bosanski franjevci, da bi osigurali granice svoje vikarije, obratili su se novom papi Nikoli V /1447-1455/. Njihovu molbu zagovarao je papin izaslanik u bosanskom kraljevstvu Toma Tomašić.[53] Papa je 14. svibnja 1447, pismom *Cupientes*, potvrdio da su granice Bosanske vikarije od Drave do Jadranskog mora i da se samo ona može služiti povlasticama koje su do onda pape dale Bosanskoj vikariji.[54] Ali i mađarski fratri obratili su se novom papi, moleći ga da obnovi bulu Eugena IV, kojom je on uspostavio Mađarsku vikariju, odijelivši mađarske samostane od Bosanske vikarije. Papa je to učinio 10. veljače 1448, pismom *Ineffabilis*, u kojem kaže da se Mađarska vikarija prostire od Save do Tatarskog /Azovskog/ mora.[55]

b/ Gubitak samostana u Apuliji /1446/

Fra Bartul Alvernski je nastojao iskoristiti svoje talijansko podrijetlo i svoje veze s talijanskim plemićima i knezovima talijanskih državica u korist Bosanske vikarije. Izgleda da je bio u osobito dobrim odnosima s tarantskim vojvodom Rajmundom Orsinijem. Ovaj je u mjestu S. Pietro in Galatina sagradio bolnicu i uz nju samostan s crkvom sv. Katarine.[56] Te zgrade ponudio je fra Bartulu da ih on primi za Bosansku vikariju i njima se prema potrebama i mogućnostima služi. Papa Bonifacije IX 1. rujna 1391. dozvolio je fra Bartulu da prihvati ponudu i ondje uredi samostan za potrebe Bosanske vikarije

---

52. *Annales Minorum* an. 1445, Reg. Eugenii IV, n. 168 /vol. XI, 548-549/; *Bullarium Franciscanum*, n. s. I, 413, n. 863; E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 183, n. 822.

53. Toma Tomašić /Tommasini/ bio je dominikanac. Imenovan je hvarskim biskupom 23. prosinca 1429. Papa Eugen IV imenovao ga je 1439. legatom Svete Stolice u bosanskom kraljevstvu. U toj službi potvrdio ga je Nikola V 18. lipnja 1447. Umro je koncem 1462. /C. Eubel, *Hierarchia Catholica*, vol. I, 418; vol. II, 237/.

54. *Annales Minorum* an. 1447, Reg. Nicolai V, n. 6 /vol. XI, 593/; Fermendžin, *Acta Bosnae*, 203, n. 862; *Bullarium Franciscanum*, n. s. I, 534, n. 1059.

55. *Annales Minorum* an. 1447, n. 15 /vol. XI, 327-333/; *Bullarium Franciscanum* n. s. I, 591, n. 1165.

56. *Bullarium Franciscanum* n. s. I, 506, n. 1017.

pismom *Pia vota fidelium.*[57]

Bosanska vikarija dobila je kasnije još nekoliko samostana u Apuliji. Jedan od prvih jest samostan sv. Marije u gradu Lecce.[58] Poslije, 29. listopada 1400, pismom *Pia mater*, papa Bonifacije IX dao mu je dozvolu da može primiti samostan u gradu Crotone, u Kalabriji, kojega je trebao sazidati knez Katanzara Nikola Ruffi.[59] Posljednji samostan kojega je Bosanska vikarija primila u Apuliji, prema dopuštenju Eugena IV od 18. svibnja 1445. bio je onaj u mjestu Racale, u biskupiji Nardo.[60]

Samostani Bosanske vikarije u Apuliji bili su ujedinjeni u jednu kustodiju koja se zvala Kustodija sv. Katarine u Apuliji.[61] Za nju je bio presudan pokret opslužitelja ili opservanata koji je nastao u franjevačkom redu u drugoj polovici 14. stoljeća. Njima se nisu svidjele velike kuće, posebno veliki kolegiji u kojima su stanovali studenti, jer su zahtijevali velike posjede da bi se ti kolegiji mogli izdržavati, a to su smatrali protivnim franjevačkom siromaštvu.

Taj pokret uveo je u većinu provincija podjelu: jedni nisu smatrali opravdanim prigovore protiv velikih kuća, a drugi su zastupali da se franjevačko siromaštvo može opsluživati samo u malim kućama.[62]

U Bosanskoj vikariji nije bilo te poteškoće, jer su sve njezine kuće bile malene i siromašne. Istina je da su neki od njezinih misionara, kad su se vratili u svoje provincije, bili istaknuti članovi ovoga pokreta. Jedan od najpoznatijih bio je fra Ivan Ristori.[63] Tokom 15. stoljeća uvedeni su u gotovo svim provincijama samostani opservanata, kojima je u ime provincijala upravljao posebni provincijalni vikar, a nad vikarima bio je generalni ili vrhovni vikar. I u Apulijskoj provinciji sv. Nikole bilo je takvih opservantskih samostana, koji su se bili udružili u vikariju sv. Nikole. Da bi ojačao tu opservantsku vikariju sv. Nikole, vrhovni vikar opservanata Jakov de Primadizzi /1446-1449/ odijelio je

---

57. A. P. Coco, *I Francescani nel Salento*, vol. I, Taranto 1930, 262-264.

58. A. P. Coco, *I Francescani*, 171; S. Bastanzio, *Roberto Caracciolo*, Isola del Liri 1947, 10-13.

59. *Annales Minorum* an. 1400, Reg. Bonifatii IX n. 43 /vol. IX, Ad Claras Aquas — Quaracchi 1932, 568-569/.

60. *Bullarium Franciscanum* n. s. I, 446, n. 914.

61. Cfr. D. Mandić, *Franjevačka Bosna*, 235-236.

62. Cfr. H. Holzapfel, *Manuale historiae Ordinis Fratrum Minorum*, Friburgi Brisgoviae 1909, 71-139; M. Sensi, *Le osservanze francescane nell'Italia Centrale /s. XIV-XV/*, Roma 1985.

63. E. Fermendžin, *Chronicon*, 14, n. 2.

samostane Bosanske vikarije u Apuliji i pridružio ih Vikariji sv. Nikole u Apuliji. To je potvrdio papa Eugen IV 31. kolovoza 1446, pismom *Ex iniuncto nobis.*[64] Tom papinskom potvrdom Bosanska vikarija izgubila je svoje samostane u kojima su se liječili i odmarali mnogi misionari kroz 55 godina.

c/ Gubitak samostana u Dalmaciji /1447/

U Hrvatskoj provinciji sv. Jeronima sredinom 15. stoljeća bilo je nekoliko samostana koji su prihvaćali način života opslužitelja, ali nisu bili međusobno povezani, stoga ih je Jakov de Primadizzi ujedinio u posebnu vikariju. Kako je papa Eugen IV 3. srpnja 1446. pripojio Bosanskoj vikariji pet samostana koji su se nalazili na području dalmatinske provincije sv. Jeronima /sv. Franje u Dubrovniku, sv. Sabine u Daksi, sv. Križa u Zadru, sv. Nikole u Kotoru i sv. Eufemije u Kamporu na Rabu/,[65] generalni vikar opservanata smatrao je da su ti samostani potrebni za život Dalmatinske vikarije pa je zamolio papu Nikolu V da ih odijeli od Bosanske vikarije i pripoji novoosnovanoj Dalmatinskoj vikariji. Nikola V udovoljio je 27. rujna 1447, pismom *Apostolica nobis*, molbi generalnog vikara.[66]

3. Rješavanje poteškoća nastalih u novim prilikama

Bosanska vikarija, kojoj je oko polovice 15. stoljeća oduzet veliki broj samostana, bila je tim teško pogođena. Mnogi dobronamjerni ljudi počeli su se pobojavati da Vikarija u takvim prilikama bez pomoći sa strane neće moći izdržati, ali svima je bilo jasno da je Vikarija došla u nove prilike i da mora tražiti nove putove svoga života i rada.

a/ Uprava

U početku Bosanska vikarija potpuno je ovisila u svom životu i radu od generala reda. Svake treće godine general reda bi poslao u Bosnu svoga zastupnika da službeno ispita rad bosanskih misionara i nakon primljenog izvještaja o njima imenovao bi za nju svoga vikara

---

64. *Bullarium Franciscanum* n. s. I, 446, n. 914.

65. *Annales Minorum* an. 1446, Reg. Nicolai V, n. 24 /vol. XI, 621-623/; *Bullarium Franciscanum* n. s. I, 549, n. 1139.

66. *Annales Minorum* an. 1447, n. 14 /vol. XI, 327/, Reg. Nicolai V, n. 24 /vol. XI, 621-623/; *Bullarium Franciscanum* n. s. I, 570, n. 1120.

koji će voditi Vikariju za daljne tri godine. Za vrijeme zapadnog raskola /1378-1417/ zbog očitih neprilika nije se moglo na taj način postupati, pa su bosanski misionari započeli sami izabirati sebi vikara i tražiti od generala da ga potvrdi. U pismu Martina V *Sacrae religionis* od 28. srpnja 1424. govori se o bosanskom vikaru "electo seu postulato".[67] Đenđeški ljetopis veli da je to počelo 1411.[68]

Za vrijeme Bazelskog sabora /1431-1438/ neki su tražili da se zakonito ustanovi da bosanski franjevci biraju sami sebi svoga vikara. Na to je bio pristao i fra Vilim iz Casale, general reda. Međutim, taj isti general 17. prosinca 1435. moli fra Jakova Markijskog da se Bosanska vikarija odrekne te povlastice i toga načina izbora,[69] ali Bosanska vikarija nije bila spremna odreći se dobivene povlastice. Nakon toga papa Eugen IV izdao je novo pismo, godine 1436. ili 1437, kojim je određeno da članovi Bosanske vikarije biraju sebi vikara, a da ga general potvrdi.[70] Tako je ostalo do 1464.

b/ Izdržavanje

Bosanski franjevci živjeli su od milostinje. Kad je narastao broj članova Vikarije, milostinja skupljana u njezinim granicama nije bila dostatna, stoga im je Urban V /1362-1370/ dozvolio 13. prosinca 1369. da mogu tražiti milostinju izvan granica svoje vikarije, u Mađarskoj, Hrvatskoj i Dalmaciji.[71] Poslije su Bosansku vikariju pomagali njezini samostani u kršćanskim zemljama, ali kad su oni samostani sredinom 15. stoljeća odcijepljeni od nje, Vikarija je ostala ograničena uglavnom na Bosnu, a milostinja koju su dobivali u tim granicama nije bila dostatna za uzdržavanje Vikarije.

Pitanjem uzdržavanja Bosanske vikarije ozbiljno se bavio Toma Tomašić, papin izaslanik u bosanskom kraljevstvu i sam kralj Tomaš /1443-1446/. Nakon duljeg razmišljanja i raspitivanja obojica su došla do zaključka da bi bosanske misionare trebao izdržavati bosanski narod "dragovoljno ili prisilno" /"vel voluntarie vel invite"/. Tu odredbu bosanskog kralja ispitao je generalni vikar fra Marko iz Bologne /1452-1455/ zajedno s bosanskim vikarom i nekim drugim

---

67. E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 123, n. 660.

68. E. Fermendžin, *Chronicon*, 14.

69. E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 149, n. 733.

70. A. Matanić, *De duplici activitate S. Jacobi de Marchia in regno et vicaria franciscali Bosnae*, u: *Archivum Franciscanum Historicum*, 53 /1960/, 120.

71. *Annales Minorum* an. 1369, n. 5 /vol. VIII, 251-252/; E. Fermendžin, *Actae Bosnae*, 36, n. 197.

uglednijim fratrima na sastanku u samostanu Sv. Križa kod Zadra. Nakon što su ozbiljno ispitali sve okolnosti i namjere odredbe, zaključili su 26. siječnja 1453. da franjevci po svom redovničkom pravilu mogu primiti samo dragovoljne darove, a nikako prisilne.[72]

Generalni vikar fra Marko mislio je ozbiljno na uzdržavanje Bosanske vikarije. U onim prilikama izgledalo mu je moguće riješiti to pitanje, ako se pripoji Bosanskoj vikariji nekoliko samostana koji se nalaze u Dalmaciji, preko kojih bi se mogla skupiti milostinja potrebna za izdržavanie Bosanske vikarije. Tu misao je odobrio papa Nikola V i pismom *Inter cetera*, od 9. srpnja 1453. pripojio je Bosanskoj vikariji samostan Svete Marije na Poljudu,[73] a 19. srpnja 1453. samostan sv. Franje u Dubrovniku i samostan sv. Sabine u Daksi.[74]

Dalmatinski franjevci, bilo opservanti bilo konventualci, nisu smatrali opravdanim da Bosanska vikarija ima svoje samostane u Dalmaciji. Njihovi razlozi nisu uvjeravali papu Kaliksta III /1455-1458/ koji je pismom *Dum fructus uberes* 30. travnja 1455. zabranio oduzimati Bosanskoj vikariji samostane koje ima u Dalmaciji. Slično je zabranio i Pio II /1458-1464/ 4. travnja 1460.[75] Kako se to pitanje samostana Bosanske vikarije otezalo, premda ga je Papa htio riješiti, generalni vikar opservanata, fra Ivan Krstitelj Tagliacarne /1458-1461/, zamolio je papu Pija II da dozvoli Generalnoj skupštini da ona to riješi. Papa je na tu molbu pristao i pismom *Etsi cunctos* od 26. siječnja 1461. dozvolio da Generalna skupština, koja se imala održati u Osimu o Duhovima te godine, riješi pitanje bosanskih samostana u Dalmaciji.[76]

Skupština u Osimu raspravljala je to pitanje, ali nije mogla ništa riješiti, jer su stranke bile nepopustljive, pa je Papa naredio 13. svibnja 1462. novom generalnom vikaru Ljudevitu iz Vicenze /1461-1464/ da ode na lice mjesta i prema uviđavnosti riješi spor.[77]

---

72. *Annales Minorum* an. 1453, n. 17 /vol. XII, Ad Claras Aquas – Quaracchi 1932, 196-197/; E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 217, n. 932.

73. *Bullarium Franciscanum* n. s. I, 799, n. 1604.

74. *Annales Minorum* an. 1455, n. 88 /vol. XII, 347-348/; *Bullarium Franciscanum* n. s. II, Ad Claras Aquas – Quaracchi 1939, 8, n. 20.

75. *Bullarium Franciscanum* n. s. II, 393, n. 768.

76. *Annales Minorum* an. 1461, n. 12 /vol. XIII, Ad Claras Aquas – Quaracchi 1932, 220/; *Bullarium Franciscanum* n. s. II, 458, n. 877.

77. E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 248-249, n. 1043; *Bullarium Franciscanum*, n. s. II, 529, n. 1014.

Međutim, fra Ljudevit nije mogao ništa pomoći. Dapače, stvar se još više zamrsila tim što je Veliko vijeće Dubrovačke Republike odlučilo 5. rujna 1462. odcijepiti od Bosanske vikarije najprije dva samostana /Dubrovnik i Daksu/, a onda i ona 4 koje je Bosanska vikarija ustanovila na njezinom području /Ston, Slano, Dubrovačka rijeka i Konavlje/. Kad je Pio II čuo za razvoj prilika, naredio je 16. veljače 1463. pismom *Dudum per litteras*, da budući opći sastanak opservanata, koji se imao održati u Asizu godine 1464, ujedini obje vikarije, Bosansku i Dalmatinsku, u jednu vikariju koja će se zvati Vikarija Bosne i Dalmacije. Ta će vikarija biti ovisna o generalnom vikaru opservanata, koji će imenovati za nju vikara Talijana, a dužnost će mu trajati tri godine.[78]

c/ Crkvene povlastice

Godine 1369. bosanski franjevci dobili su neke povlastice koje je misionarima na Istoku podijelio godine 1321. papa Ivan XXII bulom *Cum hora iam undecima*. Budući da su oni radili na području jedne biskupije, koja je imala svoga bosanskog biskupa, nisu im dane one povlastice koje je u običnim prilikama podjeljivao biskup. Međutim, bosanski biskup nije stao u svojoj biskupiji niti je dolazio u nju a i u neke bliže krajeve dolazio je vrlo rijetko. To je bosanskim franjevcima otežavalo rad, jer nije bilo nikoga tko bi obavljao obrede koje je obavljao obično biskup.

Početkom XV. stoljeća oni su iznijeli tu svoju poteškoću Svetoj Stolici. Martin V ispitao je stanje Bosanske vikarije i 23. kolovoza 1418, pismom *Illius qui*, dao je bosanskim franjevcima sve povlastice bule *Cum hora iam undecima*, ali one koje je obično obavljao biskup mogli su vršiti samo u odsutnosti biskupa.[79]

Ovim povlasticama članovi Bosanske vikarije s početka mogli su se služiti samo među vjernicima koje su oni obratili. Malo kasnije, 29. kolovoza 1422. pismom *Dum uberes*, Martin V dozvolio im je da se mogu služiti rečenim povlasticama i u biskupijama čiji su biskupi

---

78. E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 251-252, n. 1054; *Bullarium Franciscanum*, n. s. II, 562, n. 1080.

79. *Bullarium Franciscanum* VII, 510-511, n. 1392; *Annales Minorum* an. 1418, n. 14 /vol. X, 343-345/. Eugen IV protumačio je 30. rujna 1433. pismom *Romanus Pontifex* da je biskup odsutan, ako je udaljen "ultra duas dietas legales", tj. preko 60 kilometara /*Bullarium Franciscanum*, n. s. I, 57-59, n. 109; *Annales Minorum* an. 1433, n. 13 /vol. x, 249/.

odsutni, bilo da su pobjegli bilo da su protjerani.[80]

Međutim, i nakon tih izmjena, ubrzo je iskustvo pokazalo da ni takvo rješenje nije bilo dostatno za obranu i širenje kršćanstva na području Bosanske vikarije koja je već otprije imala jeke protivnike, a tada se pojavio jedan novi, borben i opasan, pod imenom husiti. Papa Eugen IV prihvatio je mišljenje mnogih da se u tim opasnim prilikama treba osloniti na Bosansku vikariju koja je već dugo vremena bila obrambeni zid kuće Gospodnje /se murum facientes pro domo Domini et orthodoxae propagatione fidei/, pa je njoj trebalo dati sve mogućnosti da nastavi i nadalje braniti i širiti vjeru gdje je to i prije činila. U tom smislu Eugen IV imenovao je bosanskog vikara i njegove nasljednike 23. siječnja 1445, pismom *Super gregem*, istražiteljem krivovjerja /inquisitorem haereticae pravitatis/ na čitavom području Bosanske vikarije.[81] Koji dan kasnije, 29. siječnja 1445, pismom *Sacrae religionis*, imenovao je bosanskog vikara i njegove nasljednike povjerenikom Svete Stolice na području Vikarije; dao mu je svu vlast nad redovnicima Vikarije, koju obično vrši general reda; povjerio mu je da se brine za duhovnu pastvu; osniva župe i imenuje župnike; dijeli svete sakramente; mogao je blagosljivati sv. ulje i krizmu.[82]

Slijedeće godine na molbu Rutena ili Rusina Eugen IV ponovno potvrđuje 3. srpnja 1446, pismom *Dum salubria*, sve povlastice koje su bosanski franjevci dotada primili od Svete Stolice; ponovno uređuje pravila duhovne pastve koju oni vode i određuje da se svjetovni svećenici koji rade na njihovom području moraju pokoravati vikaru Bosanske vikarije. Oni mogu osnivati crkve, kuće i ostale potrebne zgrade na čitavom području Bosanske vikarije, od Jadranskog do Azotskog mora /Tatarske/. Drugi svećenici ne smiju ih u njihovom radu smetati.[83]

Posebno ove dvije bule Eugena IV odredile su način djelovanja bosanskih franjevaca sve do Tridentskog koncila. Pomoću tih povlastica oni su nesmetano s pravne strane vodili duhovnu pastvu na svom područu. Sa svojim bosanskim biskupom imali su malo veze, jer su imali povlasticu dijeliti krizmu, a za ređenje novih članova mogli su se obratiti bilo kojem biskupu.[84]

---

80. *Bullarium Franciscanum* VI, 575-576, n. 1535; *Annales Minorum* an. 1422, n. 89 /vol. X, 407-408/.

81. *Bullarium Franciscanum*, n. s. I, 411, n. 860; 495, n. 1005.

82. *Bullarium Franciscanum*, n. s. I, 416, n. 869.

83. *Ibidem*, 496, n. 1006.

84. To im je bilo dozvoljeno već primjenom bule *Cum hora iam undecima*, a ponovno je potvrdio Eugen IV 26. kolovoza 1436, bulom *Piis fidelium* /E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 156-157, n. 745/.

d/ Pašmanski sastanak

Godine 1464. održan je 20. svibnja Opći zbor opservanata. Među ostalim pitanjima koje je taj Zbor rješavao bilo je i pitanje ujedinjenja Bosanske i Dalmatinske vikarije. Opći zbor je povjerio novoizabranom generalnom vikaru opservanata fra Marku iz Bologne /1464-1467/da on u ime cijelog Zbora stvar ispita i o njoj prema savjesti odredi. Za vikara nove vikarije Bosne i Dalmacije Zbor je izabrao fra Bernardina iz Aquile.[85]

Novoizabrani vikar iza Općeg zbora zaputio se prema Zadru. Sazvao je sastanak za 31. kolovoza 1464. u samostanu na otoku Pašmanu. Sticajem prilika na ovaj sastanak došao je i generalni vikar Marko iz Bologne.[86] Obje vikarije primile su ujedinjenje. Izabrana je nova uprava i unutarnje uređenje prilagođeno je novim prilikama.

Bosanska vikarija imala je osam kustodija: Bosansku, Cetinsku, Stonsku, Krbavsku, Jajačku, Usorsku i Sv. Jeronima. Naprotiv, Dalmatinska vikarija imala je dvanaest samostana, ali još nisu bili razdijeljeni u kustodije. Ovaj pašmanski sastanak napravio je od dalmatinskih samostana dvije kustodije: Rapsku s četiri samostana /Rab, Krk, Rovinj i Piran/ i Kotorsku s tri samostana /Kotor, Bar i Lješ/. Ostalih pet samostana Dalmatinske vikarije pripojeno je kustodijama bivše Bosanske vikarije /Hvar Cetinskoj kustodiji, Dubrovnik i Daksa Stonskoj, Trsat Krbavskoj, Zadar Kustodiji sv. Jeronima/.[87]

Na području Dubrovačke Republike bilo je šest samostana: dva su pripadala Dalmatinskoj vikariji /Dubrovnik i Daksa/, a četiri Bosanskoj /Ston, Slano, Dubrovačka rijeka i Konavlje/. Na ovom sastanku određeno je da svi samostani Dubrovačke biskupije pripadaju Stonskoj kustodiji, ali dubrovački franjevci nisu prisustvovali Pašmanskom sastanku. To im je zabranila uprava Republike, pa im je vikar fra Bernardin Aquilski dozvolio da ne dođu na sastanak, ali odmah iza sastanka molio ih je pismom od 8. rujna 1464. da prime provedeno ujedinjenje; ako ne bi primili to u roku od tri mjeseca, nakon toga vremena proglašava ih isključenim iz opservantske franjevačke obitelji.[88]

---

85. *Analecta Franciscana* vol. XII, Grottaferrata 1983, 47, 49.

86. *Ibidem*, 69.

87. *Ibidem*, 70.

88. *Ibidem*, 68-69. Za samostane na području Dubrovačke Republike ustanovljena je godine 1484. posebna vikarija. Cfr. *Chronologia historico-legalis* I, 143.

e/ Vikarija Bosne i Dalmacije

Članovi Bosanske i Dalmatinske vikarije bez velikog protivljenja primili su ujedinjenje tih dviju vikarija, jer je to bila Papina volja a i Općeg franjevačkog zbora, ali nova vikarija našla se ubrzo u velikim poteškoćama. Po svoj prilici glavna poteškoća Vikarije bila je u tom što je ujedinila redovnike različitog načina redovničkog življenja. Članovi Dalmatinske vikarije živjeli su pravim samostanskim životom, po uzoru na talijanske samostane. Njihovo djelovanje van samostana odvijalo se uglavnom na propovjedaonici i ispovjedaonici.

Naprotiv, članovi bivše Bosanske vikarije bili su misionari i župnici. Prema tome, bili su gotovo uvijek sa svijetom. Svoj način redovničkog života usklađivali su sa zahtjevima njihovog rada. To je učinilo da se njihov redovnički život mnogo razlikovao od života članova Dalmatinske vikarije. U novoj vikariji bilo jedna bilo druga strana nastojala je dokazati opravdanost svoga shvaćanja redovničkog života i dosljedno načina življenja.[89] Osim toga i položaj bosanskih i dalmatinskih franjevaca bio je mnogo različit. Bosanski franjevci bili su u stalnom nemiru zbog turskih napada. Do godine 1467. u Bosanskoj vikariji Turci su srušili više od trideset redovničkih kuća, a redovnici su zbog toga bježali iz jednog mjesta u drugo ili su ostavljali Vikariju i išli u daleki svijet.[90] Naprotiv, dalmatinski franjevci bili su više-manje mirni pod venecijanskom vlasti. Mogli su mirno vršiti svoje redovničke dužnosti. Sjedinjenje s Bosanskom vikarijom donijelo je i u njihove samostane nemir i rastresenost, stoga su došli do uvjerenja da je ujedinjenje njima donosilo samo štetu i na prvom Općem zboru zatražili su da se ujedinjene dvije vikarije ponovno razdijele i povrate na staro stanje.

Opći zbor opservanata održan godine 1467. u Mantovi smatrao je opravdanim zahtjev dalmatinskih franjevaca, ali kako je ujedinjenje dviju vikarija izvršeno na temelju Papine odredbe, po sebi nije mogao

---

89. Tu razliku opisao je fra Bernardin Aquilski, vikar Vikarije Bosne i Dalmacije: "Dalmatini simplecius incedunt, utpote quia magis a fratribus Italicis in bonis moribus educati sunt; illi vero Bosnenses cum saecularibus magis domestici sunt, utpote qui curam parochialem habere a Romana curia compulsti sunt, eo quod in partibus illis nulli saeculares sacerdotes neque alterius cuiusquam religionis habentur. Ideo invicem concordare nunquan poterunt; quia in moribus discordant, nequeunt esse in voluntate concordes" /L. Lemmens, *B. Bernardini Aquilani Chronica fratrum minorum observantiae*, Romae 1902, 104-105/.

90. *Annales Minorum* an. 1467, n. 11 /vol. XII, 468-469/; *Bullarium Franciscanum* n. s. II, 720, n. 1430.

zadovoljiti molbu. Stoga je odlučio izabrati im zajedničkog vikara koji će zatražiti od Pape da podijeli vikariju na Dalmatinsku i Bosansku, kako je to bilo prije ujedinjenja, samo je trebao napraviti izmjenu: tri samostana oko Zadra /Ugljan, Pašman i Sv. Katarine/ predati Dalmatinskoj vikariji, a mjesto njih predati Bosanskoj vikariji druga tri /Krk, Trsat i Hvar/.[91]

Odredba Općeg zbora u Mantovi nije se svidjela bosanskim franjevcima. Ona ih je stavljala u još teži položaj, jer im je oduzela tri samostana oko Zadra, koji su im davali neku sigurnost u njihovim teškim prilikama. Onamo su, naime, mogli lakše prenijeti bolesnike ili starce kad bi to zatrebalo, stoga su se obratili papi Pavlu II /1464-1471/ protiv podjele Vikarije, kako je bila predviđena na Općem zboru u Mantovi. Papa je 25. lipnja 1467. poništio odluku Općeg zbora u Mantovi i naredio izabranom vikaru Dominiku iz Gonesse da nastavi upravljati ujedinjenom vikarijom.[92]

Ali slijedeći Opći zbor u Bolseni, održan 17. lipnja 1469, naredio je, s dozvolom Papinom, da se Vikarija Bosne i Dalmacije razdijeli prema odluci Općeg zbora u Mantovi.[93]

f/ Vikarija Bosne hrvatske i Vikarija Bosne srebreničke

Odlukom Općeg zbora franjevaca opservanata u Bolseni godine 1469. Bosanska vikarija svedena je na stare svoje granice. Njezin položaj bio je težak i nesiguran, mnogi samostani srušeni, redovnici u stalnom nemiru i bijegu, a nade za budućnost bile su slabe. Da bi nekako pomogao redovnicima koji su morali napustiti svoje samostane, papa Sikst IV /1471-1484/ dozvolio je bosanskom vikaru da može primati kuće u Hrvatskoj i Slavoniji, ako im ih mjesni gospodari ponude.[94]

Bosanski franjevci koji su bježali iz kojeg samostana nosili su sa sobom crkveno odijelo i crkveno posuđe i pohranjivali u kršćanskim mjestima gdje su stizali, u nadi da će se njihovi samostani brzo osloboditi i da će nakon toga pohranjene stvari povratiti na mjesta kojima su pripadale. U nekim slučajevima događalo se da bi sami Turci zaplijenili crkveno odijelo i posuđe i kasnije ih prodavali kršćanskim trgovcima. Da se te stvari ne bi izgubile, Pavao II naredio je 11. lipnja 1469. da se one prenesu u samostane Bosanske vikarije, koji su bili sigurniji od

---

91. *Annalecta Franciscana*, vol. XII, 109-111; cfr. *Acta Bosnae*, 270, n. 1124.

92. *Bullarium Franciscanum* n. s. II, 718, n. 1432.

93. *Analecta Franciscana*, vol. XII, 146.

94. E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 281, n. 1151.

turskih napada.[95]

Ali stalna i bolna briga Bosanske vikarije bila je za braću koja su ostala zajedno s narodom pod turskom vlašću. S njima je imala samo rijetke i neredovite dodire. Spočetka je općenito smatrano da je njima jedina moguća pomoć da kršćanske snage zajednički oslobode te krajeve. Pavao II 9. kolovoza 1467. hvali franjevce što su pri opsadi Jajca pomagali "praedicationibus, suasionibus et exhortationibus" kršćanske vojnike da ne popuste pred navalama Turaka.[96]

Međutim, franejvci koji su ostali pod Turcima ubrzo su shvatili da turska vlast u Bosni neće biti kratkotrajna; osjećali su stoga kao dužnost prema toj činjenici urediti svoje djelovanje i svoj život, tim više što je turska uprava davala mogućnost kršćanskog života pod svojom vlasti. Kada su godine 1463. Turci zauzeli Bosnu, sultan Mehmed II zajamčio je slobodu katoličkoj vjeri i fra Anđelu iz Vrhbosne dao svečanu povelju *Ahdname*.[97] Ali ni vrhovna uprava nije znala pravo stanje franjevaca u Bosni pod Turcima. Ono što je dostavljao bosanski vikar nije bilo dostatno da se stvori prava slika o njihovu životu i radu. Konačno, vrhovni vikar opservanata Anđeo iz Chivassa a Clavasio odlučio je pokušati da što bolje upozna njihovo stanje. Odredio je 16. svibnja 1486. da Franjo Sojmirović /de Soimiris/ nađe način kako bi bez pogibli službeno pohodio franjevce Bosanske vikarije pod Turcima, ispitao njihove prilike i o svemu izvjestio Opći zbor opservanata, koji se imao održati slijedeće godine o Duhovima u Asizu. Naloženo mu je da na povratku iz Bosne povede sa sobom kojega bosanskog fratra koji živi pod Turcima da bi on što jasnije i iscrpnije iznio prilike i potrebe onih franjevaca. Već tada mu je dana dozvola da prisustvuje Općem zboru, ako ne bi bio izabran vikarom ili diskretom Dubrovačke vikarije.[98]

Najavljeni Opći zbor franievaca opservanata održao se kako je i predviđeno 1. lipnja 1487. Na Zbor je došao fra Franio Sojmirović, a možda i kustos Bosanske kustodije fra Anđeo iz Vrhbosne. On je, naime, dobio dozvolu od bosanskog sandžak-bega Skendera 20. kolovoza 1468. da može ići i izvan Bosne kad to zahtijeva njegova služ-

---

95. *Bullarium Franciscanum* n. s. II, 778, n. 1570.

96. *Ibidem*, 720, n. 1437.

97. *Ahd-name*: ugovor međunarodnog značenja. Cfr. D. Mandić, *Autentičnost Ahd-name Mehmeda II b.h. franjevcima*, u: *Radovi Hrvatskog povijesnog instituta u Rimu*, vol. III-IV, Rim 1971, 61-90.

98. *Analecta Franciscana*, vol. XII, 546, n. 6; E. Fermendžin, *Acta Bosnae* 298, n. 1176.

ba.[99] Naravno da je bio prisutan i tadanji vikar Bosanske vikarije fra Mihael Hrvat.

Opći zbor zabavio se prilikama u Bosanskoj vikariji, posebno u onom njezinom dijelu koji se nalazi pod Turcima. U tom dijelu izgleda da je ustanovljena samo jedna kustodija, Bosanska kustodija. Njezin upravitelj jest kustos, koji nije mogao redovito dolaziti na sastanke Bosanske vikarije. Kako se taj dio nalazio u iznimnom položaju, izbornici Kustodije imaju predložiti tri osobe da jednoga od njih vikar potvrdi za kustosa. On ima u kustodiji istu vlast koju vikar ima u vikariji.[100] Izričito je zabranjeno raditi o podjeli Bosanske vikarije, odnosno tražiti da se Bosanska kustodija proglasi vikarijom.[101]

U vezi s ovim Općim zborom odvio se slučaj fra Franje Zlatarića. Izgleda da je i on došao na ovaj zbor, možda u svojstvu diskreta,[102] i zagovarao uspostavu nove vikarije za samostane Bosanske vikarije koji su ostali pod Turcima. Kako je Opći zbor htio sačuvati jedinstvo Bosanske vikarije, fra Franjo Zlatarić je otišao u Rim i uspio dobiti papinsko pismo kojim se uspostavlja nova vikarija za samostane Bosanske vikarije pod Turcima i imenuje se vikarom upravo fra Franjo Zlatarić. To znamo iz pisma generalnog vikara opservanata Ivana iz Sestri /Sigestro/ /1487-1490/ od 15. rujna 1487. u kojem javlja bosanskom vikaru fra Mihaelu Hrvatu da je preporučio njegove izaslanike generalnom komisaru u Kuriji, da dobiju opoziv onog imenovanja.[103]

---

99. J. Matasović, *Fojnička Regesta*, Beograd 1930, 104, n. 4; cfr. D. Mandić, *Franjevačka Bosna*, 138, n. 423.

100. "...quod patres et eorum discreti dictae Custodiae teneantur nominare tres patres quos voluerint de dicta Custodia, vel de tota Vicaria, et eos praesentare, vel per se ipsos, vel per scriptum Capitulo provinciali. Quod quidem Capitulum una cum vicario teneatur eis unum ex tribus praedictis dare in custodem cum omnimoda auctoritate super dictos fratres praedictae Custodiae. Qui custos visitet et faciat omnia in dicta Custodia, sicut pater vicarius potest, excepto quod pater vicarius, si sine periculo potuerit, visitare eos possit sicut reliquos totius Vicariae..." /*Analecta Franciscana*, XII, 558/.

101. "Item, quod nullus, tam praelatus quam subditus ex vobis omnibus directe vel indirecte procuret de cetero, quod fiat aliqua divisio in illa Vicaria, seu quod Custodia Bosnae fiat Vicaria per se, aut quod vicarius illius Vicariae non possit ire ad Bosnam, vel quod custos Bosnensis non possit ire ad Capitulum provinciae /*Ibidem*, 559/.

102. Cfr. D. Mandić, *Franjevačka Bosna* 138.

103. "Praeterea vigore aliarum tuarum percepi illum fr. Franciscum Slatarich apostatam impetrasse quamdam bullam, ut esset vicarius unius partis Bosnae

Iako je Asiški zbor godine 1487. strogo naredio da ubuduće nitko ne smije tražiti razdiobu Bosanske vikarije,[104] prilike nisu dopuštale da se to pitanje zaboravi. Fratri pod turskom vlašću stvarno su imali poteškoća što moraju biti ovisni o vikaru koji se nalazi van granica Turskog Carstva. Povoljno rješenje toga pitanja smatrali su nužnim za svoj život i opstanak u Turskom Carstvu, stoga su opet podigli to pitanje prigodom Općeg zbora u Firenci godine 1493. Radi toga je došao u Firenzu i već u poodmaklim godinama fra Anđeo iz Vrhbosne. Njegova su nastojanja i ovaj put bila uzaludna. Opći zbor je zaključio da kustos Kustodije bosanske i kustos Kustodije zvorničke budu, svaki na svom području, povjerenici bosanskog vikara.[105]

Fra Anđeo je tražio pomoć generala reda Franje Nanni Samsona /1477-1499/, kojega je posjetio u Bologni u kolovozu 1493. Fra Anđeo je dobio dojam da je general shvatio i odobrio njegov plan, ali na protivljenje generalnog vikara sve je ostalo bez uspjeha.[106]

Bosanska vikarija ostala je i nadalje stvarno razdijeljena, iako ne službeno. Vrhovna uprava je htjela sačuvati cjelovitost Bosanske vikarije. Njezini glavni samostani na slobodnom području bili su u Hrvatskoj. Zbog toga se za nju u običnom razgovoru počeo upotrebljavati

---

sub Turcis etc. De quo valde doleo, et pro opportuno remedio scribo P. commissario Curiae, quod velit tibi et fratribus tuis, Romam propter hoc a te mittendis, omne adiutorium impendere et viriliter satagere, ut obtineatur revocatio ipsius bullae. Ex quo poteris mittere fratres tuos ad eum, qui ipsum ad plenum de hac re informarent ut, Domino concedente, compescatur audacia ipsius apostatae" /*Analecta Franciscana*, XII, 567; E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 300, n. 1178/.

104. Cfr. gore, n. 93.

105. "Determinata fuerunt in hoc Capitulo infrascripta, videlicet... Primo. Quod Custos Custodiarum S. Nicolai Mili et. S. Mariae de Zomiph /Zvonichum, Zvornik/ fit in eisdem Comissarius Ven. Patris Vicarii Bosnae, quosque Dominus aliud disposuerit... Item. Nullus deinceps mahinetur, nec directe nec indirecte, ad aliquam divisionem... /*Chronologia historico-legalis Seraphici Ordinis Fratrum Minorum*, I, Neapoli 1650, 146; D. Mandić, *Acta Franciscana Hercegovinae*, I, Mostar 1934, 7, n. 5; Idem, *Franjevačka Bosna*, 140, n. 434.

106. Djelovanje fra Andjela iz Vrhbosne s generalom reda ovako je opisano u službenom registru reda: "Reverendissimus Pater Generalis propria manu fecit fidem quatenus nunquam vidit amplius fratrem Angelum de Bosna nisi a XV diebus citra hic Bononie, nec isdem reverendissimus Pater recordatur quod fecerit secum verbum de truncatione familie vicarie Bosne, eorum scilicet qui habitant inter Turchos. Datum Bononie die XVII augusti 1493" /Archivum generale O. M. Conv, RO, A2, f. 207r/.

naziv Vikarija hrvatska. I time se bavila vrhovna uprava i godine 1512. naredila da se Vikarija mora zvati Bosanska, a ne Hrvatska, kako se počela nazivati.

Još jedanput, godine 1514, vrhovna uprava opservanata na Općem zboru u Asizu ponovno se zabavila pitanjem Vikarije Bosne i dugogodišnjim zahtjevom fratara pod turskom upravom da dobiju svoju vikariju. Ovaj put odlučeno je da se od Bosanske vikarije naprave privremeno, dok se krajevi pod Turcima ne oslobode, dvije vikarije: jedna je za samostane na slobodnom području i zvat će se Vikarija Bosne hrvatske /jer je imale sve samostane osim jednog u Hrvatskoj/; ova će vikarija zadržati stari pečat, druga je vikarija za samostane pod Turcima i zvat će se Vikarija Bosne srebreničke; ona će napraviti za se novi pečat.[107]

III. Pogled na daljnji razvoj

Od stare Vikarije bosanske napravljene su godine 1514. dvije nove vikarije: Bosna hrvatska i Bosna srebrenička. Obje ove vikarije postale su godine 1517. neovisnim redovničkim provincijama. Bosna hrvatska bila je na slobodnom području i razvijala se kao i ostale provincije reda. Od godine 1688. do 1900. obično se zvala Hrvatska kranjska /Croatiae Carnioliae/. Godine 1900. odbacila je hrvatsko ime i nazvala se Provincija kranjska /Carniolia/, a godine 1919. prozvala se Provincija Slovenije.[108] Naprotiv, provincija Bosne srebreničke ostala je pod Turcima sve do godine 1878. Bila je uvijek misijska provincija i brinula se kroz čitavo vrijeme turske vlasti gotovo sama za katoličko stanovništvo na svom području. I danas nosi ime Provincije Bosne srebreničke.

---

107. "In hoc Capitulo terminata est differentia quae versabatur inter Fratres Bosnenses et Croatas decretumque est ut Provincia non Croatiae sed Bosnae deinceps appellaretur: illos vero Fratres Bosnenses qui sub Turcarum dominio vivebant, iuvandos esse prout licuerit, non tamen censendum esse illos distinctam constituere Provinciam /*Annales Minorum* an. 1512, n. 6, vol. XV, Ad Claras Aquas – Quaracchi 1933, 519-520/.
"...Patres /erigendae/ provinciae Bosnae retinere siggillum et titulum Bosnae, eo quod omnia loca, excepto uno, in Croatia habent. Et Patres Bosnae /Turcis subiectae/ possent eligere vicarium provinciae, et quod deinceps dicatur provincia distincta et habeat sigillum distinctum a provincia Bosnae, similiter et titulum, qui sit titulus videlicet provinciae argentinae Bosnae, tituius cum hac conditione, quod si casus evenerit quod sui domini revertantur de facto sit una provincia, et provincia Argentinae Bosnae colligatur sub provincia Bosnae" /Fermendžin, *Acta Bosna*, 307, n. 1195; D. Mandić, *Franjevačka Bosna*, 148, n. 475/.

108. *Schematismus almae provincia Sloveniae Ordinis Fratrum Minorum S. P. N. Francisci*, Ljubljana 1927, 6-7.